

O'ZMU XABARLARI
ВЕСТНИК НУУЗ
АСТА NUUZ

**MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI O'ZBEKISTON MILLIY
UNIVERSITETI ILMIY JURNALI**

**JURNAL
1997 YILDAN
CHIQA
BOSHLAGAN**

**2023
1/12/1**

**Ijtimoiy-
gumanitar
fanlar turkumi**

Bosh muharrir:

I.U.MADJIDOV – t.f.d., professor.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Y.S.ERGASHOV – f-m.f.d., professor.

R.X. SHIRINOVA – fil.f.d., professor.

Tahrir hay'ati:

Sagdullayev A.S. – t.f.d., akademik.

Ashirov A.A. – t.f.d., prof.

Balliyeva R. – t.f.d., prof.

Malikov A.M. – t.f.d., prof.

Yusupova D.Y. – t.f.d., prof.

Murtazayeva R.H. – t.f.d., prof.

Mo'minov A.G. – s.f.d., prof.

Nishonova O.J. – ff.d., prof.

Abdullayeva N.B. – ff.d., prof.

Madayeva Sh.O. – ff.d., prof.

Tuychiyev B.T. – ff.d., prof.

Utamuradov A. – ff.n., prof.

Muxammedova D.G. – psix.f.d., prof.

Siddiqova I.A. – fil.f.d., prof.

Mengliyev B.R. – fil.f.d., prof.

Sa'dullayeva N.A. – fil.f.d., dots.

Arustamyan Y.Y. – fil.f.d., dots.

Pardayev Z.A. – fil.f.f.d., PhD.

Mas'ul kotib: **Z.A.PARDAYEV**

TOSHKENT – 2023

MUNDARIJA

Tarix

Axmedova U. Qishloq xo'jaligini rivojlantirishda fermer xo'jaliklarini ahamiyati (Farg'ona vodiysi misolida).....	4
Boymurodov Sh. O'zbekistonda o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi tizimidagi o'zgarishlar.....	6
Gaybullayeva Y. Sovet davrida tikuvchilik fabrikalarini mato xom-ashyosi bilan ta'minlash va uning muammolari.....	10
Jumayev J. Sovet hokimiyatining yangi yerlarni o'zlashtirish va aholini ko'chirish siyosatining manbalarda yoritilishi (Nurota vohasi misolida).....	13
Qobulov K. Buxoro amirligining iqtisodiy hayotida ichki savdo aloqalarining rivojlanishi.....	17
Mingboeva N. O'zbekistonda turizm: ziyorat turizmi.....	20
Normurodova G. History of legal anthropology and its perspectives.....	23
Rajabov S. Hofiz Tanish Buxoriyning "Abdullanova" asarini keng ilmiy jamoatchilikka yetkazishda akademik Bo'riboy Ahmedovning tutgan o'rmi.....	25
Rahmatov M. Turkiston o'lkasida XX asr boshlaridagi taraqqiyparvarlar harakatida Saidnosir Mirjalilov o'rmi.....	28
Rashidov O. XX asrning 20-yillarida sovet hokimiyatining O'zbekistondagi kadrlar siyosati.....	32
Temirova M. Sferokonus idishlar yoki "Simob ko'zacha"ning nomlanishi xususida.....	35
Xo'shboqov P. O'zbekiston to'qimachilik mahsulotlarining raqobatbardoshligi.....	38
Yusupov R. Yangi O'zbekistonni qurishda qonun ustuvorligini ta'minlanishining ravnaqi.....	41
Yakubov O'. "Katta qirg'in"ning daxshatli oqibatlari.....	43
Falsafa. Pedagogika. Psixologiya. Metodika. Sotsiologiya. Siyosiy fanlar. Islomshunoslik	
Abduraxmonov M. O'zbekiston oliy ta'lim tizimida tizimli tahlil sohasida mutaxassislar tayyorlashni takomillashtirish xususida.....	47
Avazov Kh. Enhancing reading skills in english: effective strategies and approaches.....	50
Avezova D. Ona tili ta'limida esse yozish malakalarini shakllantirishning imkoniyatlari xususida.....	53
Azizova G. Nofilologik ta'lim yo'nalishi talabalariga ingliz tilini o'qitishdagi muammolarga samarali yechim.....	55
Azizova H. Повышение человеческого капитала как условие обеспечения благосостояния сельских женщин Узбекистана.....	58
Akramov X. Sotsial kapital ko'rsatkichlarining hududiy xususiyatlari.....	62
Aliqulov T., Ibragimov S., Muhiddinova G. Kasbiy masalalarni yechishda matematik modellashtirishning ahamiyati.....	66
Arziqulov E. O'zbek xalq eposlarining yoshlar ma'naviy tarbiyasini yuksaltirishdagi ahamiyati.....	69
Asatov A. Kuchli ijtimoiy himoya – jamiyat birdamligining asosiy omilidir.....	72
Aslamova F., Mardanova G. Utilizing authentic materials to develop sociocultural competency.....	74
Astankulova D., Otaliyeva A. Badiiy gimnastikaning ko'p qirraliligi va undagi raqs elementlarining xususiyatlari.....	77
Axtarova Z. Mahmudko'ja Behbudiyning ma'naviy – axloqiy qarashlaridan tarbiyaviy jarayonlarda foydalanish imkoniyatlari.....	80
Achilov N. O'quvchilarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash – dolzarb pedagogik muammo sifatida.....	84
Baybabaeva Sh. Talabalarining mustaqil ta'limni tashkil etishda "Flipped learning" texnologiyasi.....	87
Bekmuradova D. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyalanuvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda ko'rgazmalardan foydalanish.....	90
Bekmuratova Sh. Exploring challenges and innovations in developing communicative competence.....	93
Bekmuradova D. Maktabgacha yoshdagi bolalarda mustaqil fikrlash jarayonini rivojlantirishning ijtimoiy-psixologik xususiyatlari.....	96
Boysunov J. Yoshlarning ma'naviy madaniyatini rivojlantirishda qadriyatlarining o'rmi va ahamiyati.....	99
Bo'riyeva G. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining ta'lim sohasiga novatsiya va innovatsiyalarni kiritish muammolari.....	102
Djumaniyazova T., Babajanova G. Badiiy gimnastikada jismoniy tayyorgarlik ko'rish xususiyatlari tahlili.....	104
Dushanov R. Ichki ishlar organlari tezkor-qidiruv faoliyatiga psixologik yondoshuvlar.....	108
Jumayev S. Molekulyar biologiya bo'yicha masalalar ishlashni o'rgatishda hujayradagi irsiy material miqdorini aniqlashga doir masalalarni ishlashning metodik asoslari.....	110
Jo'rayev A. Nodavlat notijorat tashkilotlarning ta'lim sohasiga integratsiyalashuv zarurati.....	113
Jo'rayev R. O'zbekistonda hududiy manfaatlarini shakllantirishda siyosiy va fuqarolik jamiyati institutlarining o'zaro hamkorligi.....	116
Ibragimov A. Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining kasbiy shaxsiy kompetensiyalarini rivojlantirish.....	119
Ismailova J. Allomalar faoliyatida axloq va tarbiya.....	122
Ismoilova R. Montessorining jahon maktabgacha talim tizimining rivojlanishiga qo'shgan hissasi.....	126
Karimov U. O'quvchi-yoshlarni jismoniy tarbiyalashda o'zbek milliy harakatli o'yinlardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari.....	129
Qarshiyev Sh. Diniy qadriyatlarni shakllantirish axloqiy qadriyatlarining poydevori sifatida.....	132
Kayumov K. O'zbekistondagi kichik shaharlarni rivojlantirishda turistik diqqatga sazovor joylarning ijtimoiy ahamiyati.....	135
Qodirov M. Ummat ta'lim maktablarining texnologik fanlarida o'quvchilarni kasbga yo'llash texnologiyalari.....	139
Quvondiqov S. Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarini o'quvchilarda sog'lom turmush tarzini shakllantirishga tayyorlashning pedagogik asoslarini takomillashtirish.....	141
Kurbanova M. Umumiy o'rta talim musiqa madaniyati darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish.....	143
Qurbanov B. Mustaqillik davrida Qozog'iston musulmonlari idorasi faoliyati tarixi.....	146
Qo'rg'onboyev Sh. Individual ongsizlik muammosini ontognoseologik tahlil qilish.....	149
Lukashova N. Toshbayeva G. Vijdon erkinligiga doir muammolar.....	152
Maksudova H. Mutaxassislik fanlarni chet tilida o'qitishning lingvodicadaktik xususiyatlari.....	155
Mamatkulova N. Importance of cream strategy in foreign language learning in higher education.....	158
Mardonov E. O'quvchilarda tafakkur muammosi o'rganilishining nazariy tahlili.....	161
Maxmudov Sh., Maxmudova M. Talabalarning jismoniy tarbiya jarayonida aylanma mashg'ulotlardan foydalanishning samarali usullari.....	164
Mahkamov Q. Milliy ijtimoiy xotirani rivojlantirishning nazariy asoslari.....	166
Mengliyeva G. Maktabgacha yoshdagi bolalar ijtimoiylashuvda muloqotning o'rmi.....	169
Miraxmedov F. Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarning kompetensiyaga asoslangan yondashuv asosida vatanparvarlik kompetentligini takomillashtirish.....	172
Mirzaakbarov A. Kombinatoriya va tanlanma masalalar orqali bo'lajak o'qituvchilarni mantiqiy fikrlashga o'rgatish yo'llari.....	175
Mo'minov Z. Zamonaviy sotsiologiyada ijtimoiy mobillik nazariyasi va metodologiyasi.....	178
Nabiyev M. Ijtimoiy g'oyalar transformatsiyasining milliy g'oya bilan o'zaro bog'liqligi.....	181
Normo'minov Sh. Ta'lim va kognitiv faoliyatda talabaning ijodiy faolligi rivojlanish.....	184
Nuraddinova R. Abu Rayhon Beruniyning pedagogik qarashlarida ilm va fan axloq me'yorlari masalasi.....	187

Nurmurov A. O'zbekiston sharoitida masofaviy ta'limni tashkil etish mexanizmlari	190
Rajabova N. Xorazmlik valiyar ijodi Alisher Navoiy nighohida	193
Saliev U. Voyaga yetmaganlar orasida jinoyatchilik va huquqbuzarlikning kelib chiqish sabablari va ularni oldini olishning ijtimoiy omillari	196
Tangirov N. Noosfera konsepsiyasining mazmuni va mohiyati	199
Temirov M. Bo'lajak o'qituvchilarda o'z-o'zini rivojlantirish ko'nikmasini takomillashtirishning pedagogik imkoniyatlari	203
Togaymurodova S. The use of electronic educational resources on professional and pedagogical development of students	206
Turaev J. The distinctive characteristics of individualized support within the context of adaptive learning in pre-school education	209
Turayeva L. Akademik litseylarda fizika fanini o'qitishda "Phet interactive simulations" ilovasi imkoniyatlaridan foydalanish	213
To'rxonova M. Bo'lajak pedagoglarda kasbiy o'z-o'zini anglash komponentini shakllantirishning ijtimoiy psixologik xususiyatlari	218
Turdikulov Sh. Korrupsiyani sotsial hodisa sifatidagi tahliliga doir ilmiy yondashuvlar	221
Ubaydullaeva V. Fizikaning texnik qo'llanilishi ustuvorligida tibbiyot yo'nalishlari talabalarining amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish modeli	224
Умарова Г. Разработка педагогической стратегии повышения профессиональных компетенций будущих инженеров	227
Umarova S. Tolerantlik tushunchasi va uning nazariy-metodologik asoslari	230
Usmonova Z. Innovatsion ta'lim mahitida talabalar mustaqil ta'limining tashkiliy masalalari	233
Usmonxodjayeva M. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga nemis tilini o'qitishda loyihalash metodi	237
Faxriddinov Y. Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorgarligini diagnostika qilishni takomillashtirish – pedagogik muammo sifatida	240
Xalikova L. Ta'lim tizimida yoshlarning kreativlik qobiliyatlarini rivojlantirishda innovatsioninterfaol o'qitish texnologiyalaridan foydalanish	243
Xamidova F. Oilaviy tarbiyaning bola shakllanishidagi o'ziga xos ahamiyati masalasi xorijiy olimlarning nazariy qarashlarida	246
Xolliqulov B. Matematik modellashtirish asosida dasturiy metodik majmualarni takomillashtirishning didaktik tahlili	249
Хужомов Б. Курсы один из важных факторов физического развития школьников	252
Haydaraliyev Sh. Markaziy Osiyoda mintaqaviy hamkorlikni rivojlantirishning ijtimoiy zarurat ekanligi	255
Haqberdiyev B., Mirzayev S. Muhandislik grafikasi va dizayn fanlarini integratsiyalashda pedagogik dizaynni ishtiroki	259
Чернышкан Н. Методы обучения иностранному языку в средствах выражения условных отношений (русский язык)	262
Shodmonqulova M. O'zbekistonda o'rta sinfni shakllantirish liberalizm g'oyalariining o'rni	265
Shukurov A., Egamberdiyev X., Jo'rayev I. Django freymvorki va react kutubxonasi orqali avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimini ishlab chiqish	269
Eshquvatov T. Oliy ta'lim muassasalarini innovatsion rivojlantirishda nizolar profilaktikasiga asoslangan tashkiliy modeli	272
Eshpulatov J. Yengil atletika turlariga o'quvchi yoshlarni saralashning pedagogik texnologiyasi	276
Yuldashyeva G. Maktabgacha yoshdagi bolalarda "men" konsepsiyasini shakllantirishning pedagogikpsixologik asoslari	278
Yunusov X. Yoshlarning ijtimoiy-demografik, sotsiologik hamda antropologik jihatlari	282
Yusupov Z. Yuqori malakali gandbolchilarni texnik-taktik harakatlarini nazorat qilish uslubiyoti	285
Yakubova G. Tayyorlov guruh tarbiyachisining savodga o'rgatish jarayoniga innovatsion yondashuvi	288
Filologiya	
Allanazarova S., Elova D. NLPda sentiment tahlili tajribasi	292
Amanbayeva D. Duty, obligation, responsibility, disciplined devotion to dimensions of different forms and content	296
Berdikulova N. Challenges and solutions in learning Kanji alphabet: a scientific analysis	300
Boltayeva N., Xolmuradova L. Political discourse as a special form of journalistic style	303
Ganiyeva O. XX asr AQSh realizistik adabiyotida kichik nasriy janrlar taraqqiyoti	306
Djafarova D. Fransuz va o'zbek frazeologiyasida "Tarixiy xotirani" ifodalashda arxalik so'zlarning o'rni va ahamiyati	309
Ismailova G. Some insights into religious translation and problems occurring in translating religious words (in the example of Kutadgu Bilig by Yusuf Has Hadjib)	312
Kambarova S. Adabiyotni fan va san'at turi sifatida o'qitishga doir yondashuvlar tahlili	315
Malikova Sh. O'zbek tilshunosligida intertekstuallik hodisasi tadqiqi	318
Musulmonova G. Sirojiddin Sidqiy adabiy merosining o'rganilishi	321
Normuminov U. Characteristics and differences of cognitive linguistic and linguistic culture in personal culture	325
Nurmatov Y. Historical origin forming of acupuncture and its terminology	328
Nusratov J. Types and methods of translation	331
Ortiqova N. Ta'lim kontekstida "Gender" tushunchasining pedagogik mohiyati va xarakteristikasi	334
Radjabova H. Xavfsiz turizmni ta'minlash sohasi terminologiyasida abbreviaturalar tadqiqi	337
Рахимова Г. Эмоциональные аспекты колористической лексики (сравнительный анализ французского, русского и узбекского языков)	340
Raxmatova Y. XX asr badiiy adabiyotida axloqiy ideal muammosi	343
Ro'ziyeva N. O'g'uz dialektida sportga oid realiyalar	346
Sattarova A. Semantic derivation of verbs of physical influence on objects in english and russian languages	349
Sidiqova Sh. Abduqayum Yo'ldosh hikoyalarning syujet xususiyatlari	352
Suyunov B. Tezaurus – lingvistik taraqqiyot omili	356
Turayeva D. Muallif punktuatsiyasining yuzaga kelishi va punktuatsion tizimdagi yangi an'analar	359
To'rayeva M. Sharif Yusupovning Furqat biografiasiga oid tadqiqotlari	363
Turdibekov M. Oronimlarining yasalish xususiyatlari (Shimoliy Tojikiston toponimlari misolida)	367
Турсунмуратов Ш. Проблемы поэтического перевода произведений А.С.Пушкина на каракалпакский язык (на примере стихотворения «Чёрная шаль»)	371
Tursunov J. Ajarlangan gap bo'laklarini yuzaga keltiruvchi asosiy omillar	374
Usmonov Sh. Lirik psixologizm va uning o'ziga xosligi	377
Xolboyeva D. Ingliz va o'zbek tillarida turizm terminlarini tarjima qilish metodlari va qiyinchiliklari	380
Xolmatova V. Nutqiy tuzilmalar semantikasining konnotativ bo'limlari	383
Hojieva Sh., Abdilakimov D. Cho'lpon ijodini o'rganilishiga doir ayrim mulohazalar	386
Shukurova S. Jon Steynbekning "G'am-tashvishlarimiz" romanida inson ma'naviyati va erki, shaxs psixologiyasi va xarakteri hamda uning o'zbek nasri namunalari bilan mushtaraklik jihatlari	390
Yakubova N. Lexical and semantic characteristics of terms related to tourism	394

UDK :378.147.227.

Vazira UBAYDULLAEVA,

*Assistant of Biomedical Engineering, Informatics and Biophysics, Tashkent medical academy
E-mail: vaziraubaydullaeva1@gmail.com*

Toshkent tibbiyot akademiyasi mustakil izlanuvchisi V.P.Ubaydullaeva taqrizi asosida

MODEL FOR THE DEVELOPMENT OF PRACTICAL-PROCESS COMPETENCE OF MEDICAL STUDENTS IN THE PRIORITY OF THE TECHNICAL APPLICATION OF PHYSICS

Annotation

This article discusses a model for the development of practical-process competence of medical students with priority to the technical application of physics. The work pays special attention to the principles of using modern pedagogical technologies for the development of practical-process competence of students.

Key words: Competence, competency, modeling, methodological, practice-process, element of pedagogical technology, program, modeling, technical.

МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ ПРАКТИКО-ПРОЦЕССНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СТУДЕНТОВ-МЕДИКОВ В ПРИОРИТЕТЕ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРИМЕНЕНИЯ

Аннотация

В данной статье рассматривается модель развития практико-процессной компетентности студентов-медиков с приоритетом технического применения физики. В работе особое внимание уделяется принципам использования современных педагогических технологий для развития практико-процессной компетентности студентов.

Ключевые слова: Компетенция, компетентность, моделирование, методический, практико-процессный, элемент, педагогической технологии, программа, моделирование, технический.

FIZIKANING TEXNIK QO'LLANILISHI USTUVORLIGIDA TIBBIYOT YO'NALISHLARI TALABALARNING AMALIY-JARAYONLI KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MODELI

Аннотация

Ushbu maqolada fizikaning texnik qo'llanilishi ustuvorligida tibbiyot yo'nalishlari talabalarning amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish modeli ko'rib chiqilgan. Ishda talabalarning amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirishga zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanish tamoyillariga ham alohida e'tibor berilgan

Kalit so'zlar: Kompetensiya, kompetentlik, modellashtirish, metodologik, amaliy-jarayonli, pedagogik texnologiya element, dastur, modellashtirish, texnik.

Kirish. Jamiyat rivojlanishining hozirgi zamon bosqichida o'zgarayotgan ijtimoiy – iqtisodiy sharoitda ta'lim sohasiga ilg'or innovatsiyalar kirib keldi. Ta'limni axborotlashtirish, texnologiyalashtirish, uning globallasuvi, fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi sharoitida jamiyatimizda bilimli va malakali mutaxassislariga talab ortib bormoqda. Bugungi kunda mutaxassislardan nafaqat yuqori malakaga ega bo'lish, erishilayotgan natijalarni o'zaro taqqoslash, tahlil qilish, umumlashtirib xulosa chiqarish, hamda o'zlashtirgan bilimlarni amaliyotga qo'llashni talab etmoqda.

Respublikamizda ta'limning barcha bo'g'inlarida, jumladan umumta'lim, o'rta maxsus kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim va oliy ta'limdan keyingi (malaka oshirish kurslarida) ta'limda talabalarga o'quv va kasbiy yo'nalishlariga mos holda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan o'quv mashg'ulotlari olib boriladi. Demak, fizika ta'limning barcha bosqichlarida talabalarga o'quv darajalariga ko'ra zaruriy bilimlar taqdim etiladi. Shu borada, o'rinli savol tug'iladi, talabalar erishilgan bilimlarini amaliyotga qanday qo'llay oladi?

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O'tgan asrning ikkinchi yarmida Yevropa mamlakatlarida "Kompetensiya" va "kompetentlik" atamallari falsafa faniga kategoriya sifatida kirib keldi. Bu termin fanga Angliyalik olim D.Xayms tomonidan kiritilgan. Amerikalik lingvist N.Xomskiy

kompetensiya atamasini shaxsning nutq va so'zlashuvga ko'ra o'quv, kasbiy faoliyati mazmunida talqin qilgan [1].

Talabalarda o'zlashtirilishi lozim bo'lgan (jami oltita) tayanch kompetensiyalar O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017 yil 6-apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus kasb-hunar ta'limining Davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187 – son Qarori bilan tasdiqlangan [2].

Respublikamiz ta'lim tizimida kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan ta'limda talabalarda shakllangan tayanch va fanga oid kompetensiyalarni baholash bo'yicha respublikamiz olimlari tadqiqot ishlarini olib borishgan. J.Usarov tomonidan umumta'lim maktab talabalaridagi tayanch kompetensiyalarning shakllanganlik darajasini aniqlashda "darajali yondashuv" tamoyiliga asoslangan shkaladan foydalanish taklifi berilgan [3].

U.Inoyatov va B.Xodjaev kompetensiya va kompetentlik kategoriyalarini ta'limdagi an'anaviy qo'llanib kelayotgan uch element (triada), ya'ni – "Bilim – Ko'nikma – Malaka" ni oltita element (sekstet) – "Bilim – Ko'nikma – Malaka – Amaliy faoliyat tajribasi–Kompetensiya–Kompetentlik" tarzida talqin qilgan [4].

T.N.Lukina tadqiqot ishida bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning funksional modelini ishlab chiqqan hamda bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ kompetentlikni shakllantirishning sifatiy

ko'rsatkichi (maxsus kasbiy kompetentlikni) shakllantirish aniqlashtirilgan [5].

Tadqiqot metodologiyasi. Modellashtirish terminini pedagogika faniga birinchi bo'lib Shtoff kiritgan. Modellashtirish – bu nazariy anglash jarayoni bo'lib, mantiqiy fikrlash asosida amalga oshiriladigan empirik yoki nazariy bilimlar majmuasidir. Modelning ta'rifi turli soha vakillari tomonidan turlicha talqin qilingan. Masalan, tadqiqotchilardan B.A.Glinskiy., Ye.P.Nikitinlar ham ko'rib chiqishgan. Ular modelni “o'rganilayotgan obyekt bilan mos keladigan (aynan ham emas, mutlaqo farqli ham emas) va ba'zi jihatlar bilan obyektning o'rnini bosa oladigan hamda o'rganish jarayonida ma'lum darajada obyekt haqida axborot beradigan mustaqil obyekt” sifatida ta'riflaydilar [6].

V.P.Simonovning ta'kidlashicha, model - bu “real jarayon yoki hodisani yiriklashtirilgan yoki kichiklashtirilgan ko'rinishda yoki kompyuter yordamida virtual borliq holida uning xususiyatlarining qayta aks ettirilishidir”.

Tahlil va natijalar. Tadqiqotimizning maqsadidan kelib chiqib, biz yuqorida modelga berilgan tasniflarga tayanib fizikaning texnik qo'llanilishi ustuvorligida tibbiyot yo'nalishlari talabalarining amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish modeli ishlab chiqdik. Mazkur modelning yaratilishi va uning tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida joriy etilishi, fizika fanidan amaliy va laboratoriya mashg'ulotlari o'tkazishda hamda mustaqil ta'limda talabalarni ijodiy faollikka yo'naltirib, erishilgan bilim, ko'nikma va malakalaridan yangi vaziyatlarda qo'llay olishi, fizik hodisa va jarayonlari orasidagi o'zaro bog'lanish qonuniyatlarini bilishi, ularda loyiha va konstruktorlik ishlarini bajarishda eng maqbul usullarni taklif qilish ko'nikmalarining shakllanishiga imkon beradi (1-rasm). Modeldagi nazariy – metodologik komponent o'z ichiga zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanish tamoyillarini va yondashuvlarni o'z ichiga

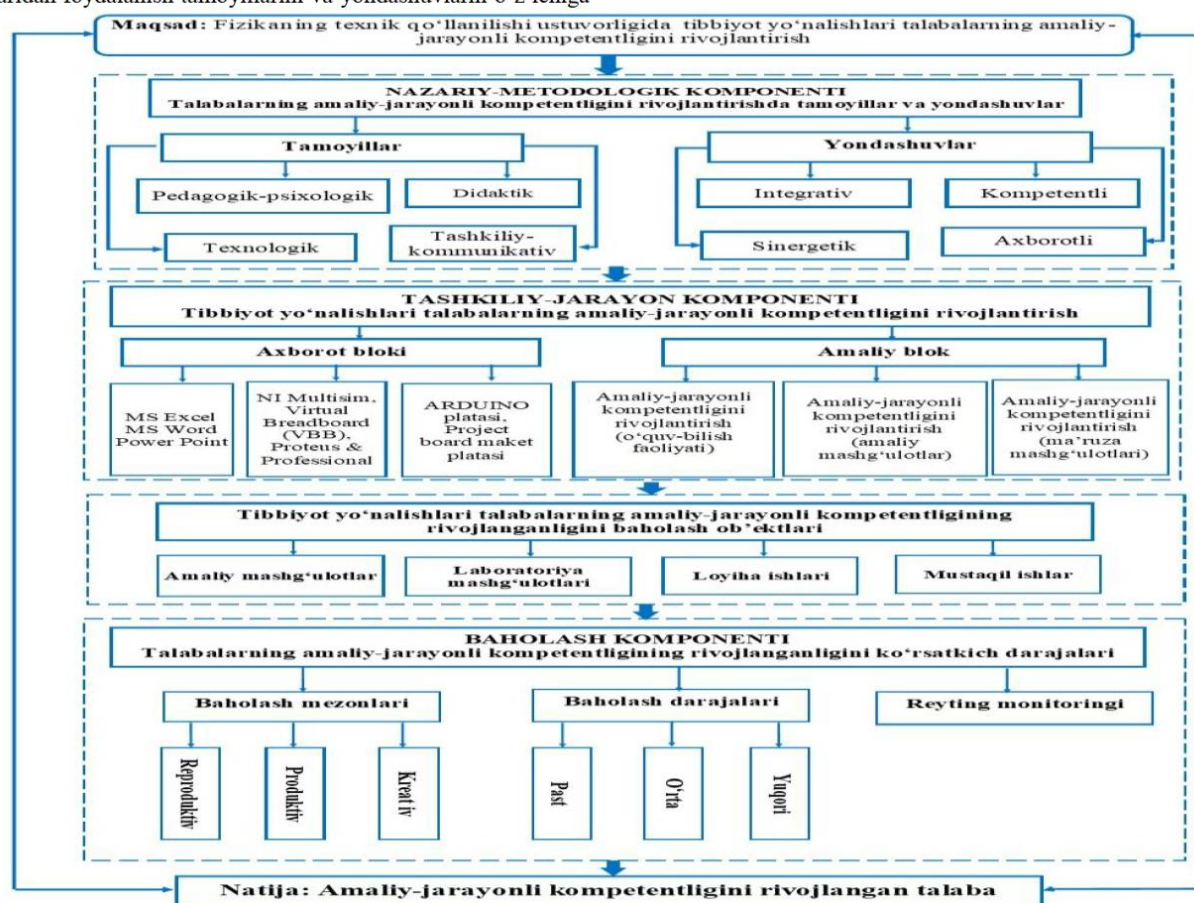
oladi. Talabalarining amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirishga zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan foydalanish tamoyillari sifatida quyidagilar olingan: psixologik, didaktik, texnologik va tashkiliy kommunikativlik.

Biz talabalarining amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirishning psixologik tamoyili tarkibiy qismida: manfaatdorlik, izlanuvchanlik, moslashish, refleksiya kabi sifatlarni kiritdik. Ta'lim olish - bu didaktik jarayondir.

Axborot muhiti sharoitida dunyo ta'limi tez rivojlanib bormoqda. Shuningdek, ta'limning ochiqlik tamoyili o'quv jarayoniga turli interfaol metodlarning kirib kelishiga imkon bermoqda. Endilikda turli sohalarida tayyorlangan mutaxassislardan erishilgan natijalarni tahlil qilish, umumlashtirish, taqqoslash va xulosa chiqarish, muammoli vaziyatlarda mustaqil qaror chiqarishga qodir kompetentli kadrlarni tayyorlash zaruriyatga aylannoqda[8].

Mazkur yondashuvga ko'ra loyiha ishlarini bajarishda talabalar har biri o'ziga tegishli bo'lgan qismlarni mustaqil o'zlarini bajaradilar va natijalar guruh ichida muhokama qilinadi hamda ijobiy natijalarga erishadi.

Modelning tashkiliy-jarayon komponenti, ya'ni tibbiyot yo'nalishlari talabalarining amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirishda axborot va amaliy bloklari orqali amalga oshiriladi. Axborot blokining Microsoft Office paketiga kiruvchi MS Word, MS Excel, MS Power Point dasturlari bilan talabalar erkin ishlay olish ko'nikmasiga ega bo'lishi fanga oid berilgan topshiriqlarni bajarishda (refarat, hisob-kitob ishlarini bajarishda, taqdimot tayyorlashda) o'z samarasini beradi. Shuningdek, axborot bloki NI Multisim dasturi, Virtual Breadboard, Proteus Professional, ARDUINO platasi, Projest board maket platasi to'g'risida nazariy ma'lumotlar va mazkur dasturlar asosida bajariladigan torshiriqlar bazasini tashkil etadi.

1-rasm. Tibbiyot yo'nalishlari talabalarining amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish modeli

Modelning tashkiliy-jarayon komponentining amaliy bloki orqali tibbiyot yo'nalishlari talabalarning amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish, bo'lajak shifokorlarda kasbiy kompetensiyalarni, ularda o'quv-bilish faoliyatini rivojlantirishda kognitiv kompetensiyalarni shakllantiriladi. ARDUINO platasi, Project board maket platasi talabalarga elektr zanjirini o'rganish bo'yicha keng imkoniyatlarni beradi va buning natijasida bo'lajak shifokorlarda kasbiy (texnik) ko'nikmalar shakllanadi. NI Multisim dasturi bilan ishlash orqali talabalarda dasturlash ko'nikmalari bosqichma-bosqich shakllanib boradi hamda ularda mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatlari rivojlanadi.

Elektron dasturlar amaliyotda ACCESS – ma'lumotlarni to'plashda, MATHCAD - jarayonlarni matematik modellashtirishda, ELECTRONICS WORKBENCH - sxematexnik modellashtirishda qo'llaniladi. O'quv mavzularini samarali o'zlashtirishda faoliyatli yondashuv, ya'ni o'quv materialini amaliyotda qo'llay olishi muhimdir. Fizika fanini o'qitishda kompetentli yondashuv orqali talabalarda MS Excel, NI Multisim dasturlaridan muhandislik hisob ishlarini va muhadislik yo'nalishida loyiha ishlarini bajarish orqali ularda amaliy-jarayonli kompetensiyalar shakllanadi. Talabalarda amaliy-jarayonli kompetensiyalar shakllantirilishi ularning kelajakda yetuk malakali shifokor bo'lishlarini ta'minlaydi.

Amaliy blokida esa, amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish (o'quv- bilish faoliyati), kasbiy kompetensiyani shakllantirish (amaliy mashg'ulotlar) hamda kognitiv kompetensiyani shakllantirish kabi qismlardan tashkil topgan.

Baholash komponentida fizikaning texnik qo'llanilishi ustuvorligida tibbiyot yo'nalishlari talabalarning amaliy-jarayonli kompetentligini rivojlantirish jarayoni, uning tuzilmasi va metodlari haqida bilimlarini kengaytirish;

refleksiv-baholash qobiliyati va talabalarning individual qobiliyatlarini hisobga olish; o'zini-o'zi rivojlantirish jarayonida metodik yordam berish kabilar nazarda tutiladi hamda ularda zaruriy kompetensiyalarni shakllantirish bo'yicha erishilgan natijalar baholanadi. Talabada shakllangan tayanch kompetensiyalarni ballik tizimda baholab bo'lmaydi. Sababi bu kompetensiyalar tibbiyot yo'nalishi talabalarning insoniy sifatleri, hayot faoliyati davomida olgan bilim va ko'nikmalar in'kosi, o'zida genetik va orttirilgan moyilliklarni namoyon qila olish qobiliyati kabi bir qator komponentlarni o'z ichiga oladi. Oltita tayanch kompetensiyadan ixtiyoriy bittasi shakllanganligi jamiyatning to'laqonli a'zosi sifatida faoliyat ko'rsatishiga yetarli bo'lishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, tayanch kompetensiyalarni past, o'rta va yuqori daraja bo'yicha (talabalar xulqini baholagani kabi) baholash maqsadga muvofiq deb hisoblaymiz.

Xulosa va takliflar. Amaliy mashg'ulotlarning tashkiliy-metodik ta'minotini zamonaviy axborot-kommunikatsion va pedagogik texnologiyalar yordamida takomillashtirishning innovatsion yondashuvi talabalarda fizika faniga qiziqishlarining yanada kuchayishi, fanga doir bilimlarni yanada to'liq va chuqur egallashlarini hamda egallagan bilimlarni kasbiy faoliyatda mustaqil qo'llay olish ko'nikmalarini rivojlantirishga e'tibor qaratilgan. Mazkur modelning yaratilishi va tibbiyot oliy ta'lim muassasalarida joriy etilishi, fanning amaliy mashg'ulotlarini o'tkazish hamda mustaqil ta'limda talabalarni ijodiy faollikka yo'naltirib, erishilgan bilim, ko'nikma va malakalaridan yangi vaziyatlarda qo'llay olish, fizik hodisa va jarayonlari orasidagi o'zaro bog'lanish qonuniyatlarini bilishi, ularda loyiha va konstruktorlik ishlarini bajarishda eng maqbul usullarni taklif qilish ko'nikmalarining shakllanishiga imkon beradi.

ADABIYOTLAR

1. Хомский Н. О природе и языке. Москва, 2005 // URL: <http://www>.
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепциясини тасдиqlаш тўғрисида”ги ПФ-5847-сон Фармони. (Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 09.10.2019 й., 06/19/5847/3887-сон; 30.04.2020 й., 06/20/5987/0521-сон).
3. J.E.Usarov “Tayanch va fanga oid kompetensiyalar asosida ta'lim mazmunini takomillashtirish va o'quvchilar kompetentligini rivojlantirish” Toshkent -2019 yil -89b.
4. Иноятов У.И. Замонавий электрон дидактик воситаларни яратиш, таълим жараёнида ахборот-коммуникацион технологияларни қўллаш долзарб ижтимоий-педагогик муаммо. Замонавий узлуксиз таълим муаммолари: инновация ва истиқболлар. Халқаро илмий конференция. – Тошкент:.. – 2018. – Б.3.
5. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. - М.: Изд-во Института профессионального образования МО России, 1995.
6. Мавлянов А., ва б.к. Педагогик технология тамойиллари асосида дарс машғулотларини олиб бориш технологияси. Ўқув-методий қўлланма. Тошкент. Ворис. - 2010. - 117 б.
7. Шишов, С. Е. Компетентностный подход к образованию как необходимость [Текст] / С.Е. Шишов // Мир образования. - 2005. - № 4. - С. 41-43.
8. Лебедев, О.В. Компетентностный подход в образовании [Текст] / О.В. Лебедев // Школьные технологии. -2004. - №5. - С. 3 - 12.
9. Татур, Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалистов Текст. / Ю. Г. Татур // ВО сегодня. - 2004. -№ 3.- С. 20-26.
10. Ермаков Д.С. Компетентный подход в образовании // Ж. Педагогика. № 4.-М.,2011.- С. 8-15.
11. Убайдуллаева В.П. Замонавий таълим сифатини аниқловчи компетенцияларнинг назарий асослари. // «Таълим ва инновацион тадқиқотлар» Халқаро илмий-методик журнал. Тошкент-2023. Б-307-314.